

METSKURVITSA MÄNGUST KUHJAVERES

Jaanus Elts & Jaanus Aua
Eesti Ornitoloogiaühing, pk. 227, 50002 Tartu

Metskurvits on üldiselt peidulise eluviisiga. Mängu ajal muutub ta aga eriti just öhtutundidel valjuhäälseks ning eksponeerib end meeleldi. Kuigi metskurvitsa uurimine on viimastel aastakümnetel olnud paljude uurimisgruppide "liputeemaks", on senini suur osa metskurvitsa mängulennu fenomenist veel raskesti seletatav. Siinne kirjutus käsitleb mängulennu alustamise käiku Eestis.

Materjal ja meetodika

3.-21. aprillil 1998 vaadeldi metskurvitsate mängulendu Kuhjaveres (Viljandi maakond). Igal vaatlusõhtul registreeriti vaadeldud või ülelennul kuulnud metskurvitsad (edaspidi "kontakt") ajavahemikus kl. 20.30-21.30, s. t. 60 minuti vältel.

Õhtust mängulendu jälgiti 0,3 hektari suurusel metsaheinamaal. See oli ca 15 m kõrguse hõreda kasenoorendikuriba abil eraldatud 15-hektarilisest kultuurheinamaast, ning külgnes teiselt poolt 2 hektari suuruse võsastunud raiesmiku ja raieküpse segametsaga. Vaatluskoht asus kahe peamise "lennukoridori" (ida-lääne ja põhja-lõuna suunalise metsariba) ristumiskohas. Umbes pooled loenduspaigas fikseeritud isenditest muutsid selles punktis lennusuunda 45-90 kraadi.

Vaatluspaika ümbritsevad alapid iseloomustab suur heterogeensus. Mõnehektariliste metsatukkadega liigendatud suuremad karja- ja heinamaad ning viljapõllud asuvad vaatluspaigast lõunas ja põhjas. Idast piirneb vaatluskoht suurema, erinevas vanuses raiesmike ja metsaheinamaadega liigendatud metsamassiiviga, mis ca 3 km kaugusel läheb üle Parika raba ümbritsevaks soometsaks (domineerivad mänd ja kask).

Biotoopidest valdab piirkonnas kuuse ülekaaluga raieküps segamets (ca 70%); erinevas vanuses lepikute, sanglepalodude, kasetukkade ja vanade haavikute osakaal (ca 15%) on enam-vähem võrdne heina- ja karjamaade, raiesmike ning kuusenoorendike osakaaluga. Liigniisket metsa on sõltvalt aastast 15-30%.

Tulemused

Vaatlusperioodi algul valitsesid Eestis jahedad ilmad, kohati sadas lund ja lörtsi. Esimesel viiel päeval vaatlusalal metskurvitsa mängulendu ei täheldatud.

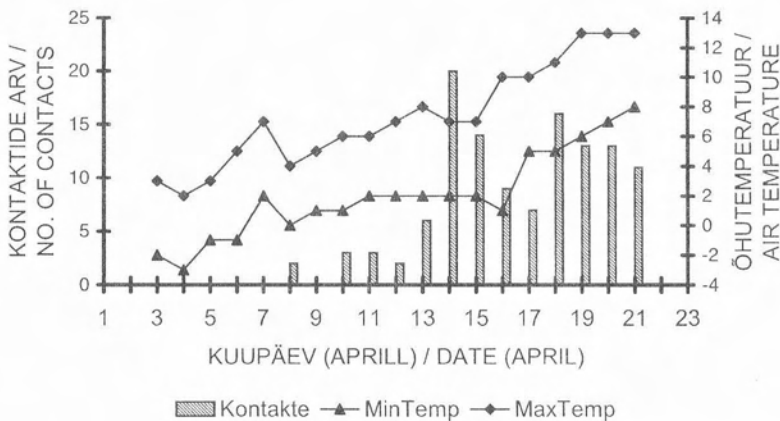
Esimesed mängulennud fikseeriti 8. aprillil (joonis 1), sellele järgnes üks õhtu ilma mängulendudeta ning alates 10. aprillist nähti

mängivaid metskurvitsaid juba igal õhtul. Mängulennu järsk intensiivistumine toimus 14. aprillil, mil kontaktide arv võrreldes eelmise õhtuga tõusis hüppeliselt rohkem kui 3 korda. Järgneva kolme päeva jooksul mängulennu intensiivsus tasapisi langes ning oli 17. aprilliks kahanenud umbes 13. aprilli tasemele. Järgmisel õhtul mängulennud uuesti intensiivistusid, kuid seejärel kahanesid vähehaaval pidevalt vaatlusperioodi lõpuni.

Erinevatel päevadel fikseeriti vaatlusaja jooksul 0-20 kontakti. Kontaktide arvu sagedusjaotusel (joonis 2) on eristatavad neli vahemikku: a) kuni 5 kontakti; b) 6-10 kontakti; c) 11-15 kontakti; d) 16 ja enam kontakti.

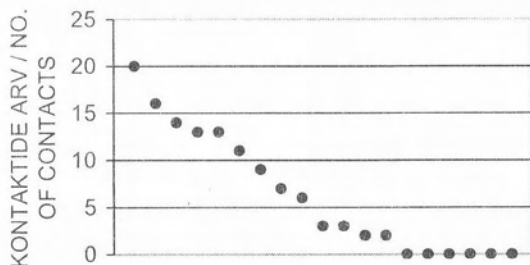
Arutelu

Esimesel viiel päeval vaatlusalal metskurvitsa mängulendu ei täheldatud, kuid pole teada, kas metskurvitsad olid selleks ajaks ikka vaatlusalale saabunud. Seepärast ei ole mõistlik neid vaatluspäevi käsitleda lihtsalt mängulennuks sobimatutena (küll võib viimast arvata 9. aprilli kohta, sest nii eelmisel kui ka järgmisel õhtul mängulend

Joonis 1. Metskurvitsa mängulennu intensiivsus 1998. aasta kevadel Kuhjaveres. MinTemp – päevane miinimumtemperatuur Eestis; MaxTemp – päevane maksimumtemperatuur Eestis.

Figure 1. Roding phenology of the Woodcock in Kuhjaveres, 1998. Bars present the number of contacts; lines minimum and maximum daily temperatures in Estonia (MinTemp and MaxTemp, respectively).

Joonis 2. Metskurvitsa mängulennu kontaktide arvu sagedusjaotus 1998. aasta aprillis Kuhjaveres. Vaatlusaeg kl. 20.30-21.30.

Figure 2. Number of woodcock contacts in april 1998. Spots indicate different days. Observations took place at 20.30-21.30.

toimus). Siiski algasid esimesed mängulennud vaatlusalal alles pärast seda, kui päevane minimaalne õhutemperatuur Eestis oli tõusnud üle 0°C. Varem valitsesid jahedad ilmad, kohati sadas lund ja lörtsi. Näib, et just 7. aprilli võrdlemisi soe päev koos pisut soojema ööga (kuigi paari külmakraadiga) oli ajendiks mängulennu alustamiseks.

Mängulennu intensiivsuse järgi on alust arvata, et kuni 12. aprillini sooritas antud vaatluspunktis õhtusi lende vaid üks isaslind. Järgmisel, 13. aprilli õhtul, näis õhtuses mängus osalevat juba kaks isaslindu ning 14. aprillil osales lennus hinnanguliselt 4-5 isaslindu.

Vastavalt Ib Clausageri (1972, 1974) töödele, kus ta analüüsis Taanist pärinevaid jahimeeste andmeid ning tuletornide juures hukkunud metskurvitsate leide, saabuvad kevadel esimestena vanad isaslinnud ja neile järgnevad noored isaslinnud. Vanad emaslinnud saabuvad keskmiselt umbes nädal hiljem, noorte emaslindude ränne on aga viimastest isaslindudest keskmiselt 2-3 nädalat hilisem. Selle informatsiooni valguses on alust arvata, et 14. aprillil toimunud mängulennu intensiivsuse tõus Kuhjaveres oli ajendatud pigem esimese emaslinnu, mitte niivõrd uute isaslindude saabumisest. Viimast arvamust toetab ka tõsiasi, et metskurvitsate mängulennus osalemine sõltub oluliselt isaslinnu sotsiaalsest staatusest. Õhtutel, mil emaslinnud mängus ei osale, järgitakse hierarhiat märksa hoolikamalt kui siis, mil emaslinnud dominantsete isaslindude

tähelepanu enesele tõmbavad, jätmata neile mahti noorte isaslinde jälitamiseks ning mängust väljatõrjumiseks.

Järgnev mängulennu aktiivsuse langus aprilli keskel on tõenäoliselt põhjustatud emaslinnu avalikust mängust väljajäämisest. Ilmselt moodustus 14. aprillil paar, mis antud liigil püsib küni kurna täismunemiseni, s. t. vähemalt 5 päeva. Mängulendude hoogustumine 18. aprillil viitab aga uue paarumisest huvitatud emaslinnu saabumisele antud piirkonda.

Kontaktide arvu sagedusjaotuse alusel moodustub Kuhjavere andmetele toetudes neli sagedusgruppi. Nende andmete põhjal võib väita, et üks isaslind sooritas üksinda tunni jooksul keskmiselt 2,5 lennuringi, kahe isaslinnu osalemisel 3,7 ning kolme isaslinnu osalemisel 4,2 lennuringi. Loomulikult sõltub sooritatud ringide arv paljudest faktoritest, kuid siiski näib see tugevasti sõltuvat ka lennus osalevate isaslinde arvust enesest. Seda ei saa pidada ebaharilikuks, sest suurema konkurentsi tingimustes peavad isaslinnud panustama ka rohkem aega enese maksma panemisele. Liiatigi tuleb meeles pidada, et osa kontakte on tegelikult isaslinde rivaalitsemisselendude tulemus ja selliste kontaktide osakaal kasvab mängus osalevate isaslinde arvu tõusuga.

Vaadeldava perioodi kaks enamate kontaktidega õhtut annavad keskmiseks ühe isaslinnu poolt sooritatud lennuringide arvuks 4,5. Kõrgendatud lennuintensivsust võis tingida emaslinde osalemine mängus.

Tänuavaldus. Välitöödel osalesid ka Viljandi koolipoisid Taavi Lemming ja Mihkel Schmidt, kellele kuulub tubli töö eest autorite siiras tänu.

Kirjandus. Clausager, I. 1972: Skovsneppens forekomst og jagtligge udnyttelse i Danmark. - Rep. Vildtbiol. Station Kalø. Ronde. -- Clausager, I. 1974: Migration of Scandinavian Woodcock (*Scolopax rusticola*) with special reference to Denmark. - Dan. Rev. Game Biol. 8, 8.

Roding of the Woodcock in Kuhjavere

On 3-12 April 1998 roding woodcocks were studied in a permanent station in Kuhjavere (Viljandi county). Every evening, between 20.30 and 21.30, the number of birds seen or heard (hereafter: contacts) was determined.

The timing of the roding flights is shown on Figure 1. The first five days were cold and no flights were detected at all. The first flight was observed on 8 April, followed by one day of no activity. The flights became regular since 10 April. A significant rise in roding intensity took place on 14 April, but on 17 April the number of contacts was again similar to that of 13 April. The following intensification turned to a continuous decline up to the end of the period.

In different evenings 0-20 contacts were counted. It is not known whether the woodcocks had arrived for the first count days, hence it is perhaps not correct to consider these days as unsuitable for roding. However, this conclusion could apply for 9 April, which was both preceded and followed by an active evening.

According to the number of contacts only one male could have been roding up to 12 April. It is supposed that on 13 April two, and on 14 April already 4-5 males could have been participated.

The frequency distribution of count results (Figure 2) indicates four clusters. The clusters suggest that a male, when it was alone, performed an average of 2.5 flight rings per hour; when one additional male participated the number of rings was 3.7, and in the case of three males 4.2 rings per male per hour. The number of rings depends on many factors, of course, but the number of males seems to be among major impacts. The two evenings with maximum number of counts suggest on average 4.5 rings per male; this high intensity could have occurred because of participation of females.